

1980 жылы жазылған «Әйелдер» тақырыбындағы өлеңі жоғарыда талдаған «Әйелдер» және «Азамат ауылы» әңгімелерімен толық үндеседі. Лирикалық кейіпкер «Қорға, әйел! Әйел атын, ана атын!» деп, саф, таза әйел бейнесін лирикада суреттейді. Прозасында да бойында сафтығы тұнған әйел суреттеледі.

Қорытынды. Қорыта келгенде, ақын Жұмекен Нәжімеденов прозасындағы әйел бейнесі лирикалық формада да прозалық формада да тазалығымен және артық әсірелеусіз мөлдірлігімен ерекшеленеді. Сөзімізге дәлел ретінде Г. Орданың «Жұмекен Нәжімеденов поэзиядағы лирикалық кейіпкерінің бейтаныс тағдырын прозамен толықтыруды көздейді.» [5, 331]. пікірін келтіреміз. Сонымен қатар жазушының психо-символикалық детальдары арқылы әйел бейнесі өте тартымды бейнеленеді. Айқын әрі мардымды суреттеліп, оқырманына жол тартады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1 Жұмекен Нәжімеженов. Толық шығармалар жинағы. 6 – том. Алматы: «Қазығұрт» баспасы, 2012. 488 бет
- 2 Ыбырайым Б. Сырлы әлем. – Алматы: Ана тілі, 1997. 82 бет
- 3 Жанұзақова Қ.Т. Әдебиеттануға кіріспе. – Алматы: «Мерей» баспасы, 2015. – 276 б.
- 4 <https://zhumeken.kz/angimeler/ayelder.html>
- 5 Орда Г. Сөз құдыреті. Алматы: «Каратау КБ» ЖШС: «Дәстүр», 2016.– 384 б.
- 6 Т. Ақшолоқов. Көркем шығармаға талдау жасау. – Алматы: «Мектеп» баспасы, 1983.

References:

1. Jūmeken Nājimejenov. Tolyq şyğarmalar jinağy. 6 – tom. Almaty: «Qazyğürt» baspasy, 2012. 488 bet
2. Ybyraiyym B. Syrly älem. – Almaty: Ana tılı, 1997. 82 bet
3. Janūzaqova Q.T. Ädebiettanuğa kirispe. – Almaty: «Merei» baspasy, 2015. – 276 b.
4. <https://zhumeken.kz/angimeler/ayelder.html>
5. Orda G. Söz qūdyreti. Almaty: «Karatau KB» JŞS: «Dästür», 2016.– 384 b.
6. T. Aqşolaqov. Kōrkem şyğarmağa taldau jasau. – Almaty: «Mektep» baspasy, 1983

МРНТИ 14.05.07

<https://doi.org/10.51889/2020-4.1728-7804.49>

Жолдыбаев О.М.,¹ Таңжарықова А.В.²

^{1,2}Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы, Қазақстан

М.МАҒАУИННИҢ «ҚЫПШАҚ АРУЫ» ПОВЕСİNДЕГІ ЭТНО-ФОЛЬКЛОРЛЫҚ САРЫНДАР

Аңдатпа

XX ғасырдың аяқ шетіне дейін ұлттық болмыста кітап жазып, қалың оқырман алдына шығару оңай болмаған. Жазушы М.Мағауин «Қыпшақ аруы» повесі ХХІ ғасырдың басында жазылған бірден-бір тың шығарма. Мұндағы аңдатылатын басты оқиғалар, қазақ ұлтының өзіндік – этнографиясы, фольклоры, төл әдебиетінің тереңдігін меңзейді. Бұл мақалада қазақ өлкесінде небір ұлы тұлғалардың туғандығы және олардың бүгінгі жас ұрпақпен рухани байланысы баяндалады. Бұнда ұлы даланың көркем туындылары балбал тастар, тарихи-этнографиялық белгілердің сыры суреттелген. Сонымен қатар повесте мүсіншінің шеберлігі, осы өнерімен біте қайнасуы соншалық, оның орта ғасыр кезеңіне енуі айтылады. Ғылыми мақаланың басты мақсаты – шығармадағы, батыр бабаларымыздың ұлылық, кеменгерлік қасиетін этно-фольклорлық бағытта аша көзделеді. Сонымен қоса повесттегі өткен мен бүгіннің жалғасы нақында мәліметтерді талдау болып табылады.

Түйін сөздер: қазақ өлкесі, ұлы дала, балбал тастар, этно-фольклор, төл әдебиет, тарихи-этнография, мүсінші

Zholdybayev O.,¹Tanzharykova A.²

^{1,2}Kazakh national Pedagogical University named after Abai,
Almaty, Kazakhstan

ETHNOFOLKLORE MOTIVES IN THE STORY OF M. MAGAUIN «ҚЫПШАҚ АРУЫ»

Abstract

In the twentieth century, it was not easy to write a book about national identity and present it to a wide range of readers. The story of the writer M. Magauin "Kypshak aruy" is one of the most beautiful works written at the beginning of the XXI century. The main events revealed here indicate the depth of their own ethnography, folklore and original literature of the Kazakh people. This article tells about the birth of great people on the Kazakh land and their spiritual connection with the current young generation. This story is about balbal stones in the great steppe, historical and ethnographic features. It also leads to the transition to the Middle Ages as a result of the skill of the sculptor. The main goal of the scientific article is to reveal the greatness and wisdom of our heroic ancestors in the ethno-folklore direction. The article also analyzes past and present events. In addition, analysis of information about the past and present history.

Keywords: ethnography, folklore, literature, balbal, steppe, sculptor, history, great steppe

Жолдыбаев О.М.,¹ Танжарықова А.В.²

*^{1,2} Казахский национальный педагогический университет им. Абая,
Алматы, Казахстан*

ЭТНОФОЛЬКЛОРНЫЕ МОТИВЫ В РАССКАЗЕ М.МАГАУИНА «ҚЫПШАҚ АРУЫ»

Аннотация

В XX веке было не просто написать книгу о национальной идентичности и представить ее широкому кругу читателей. Повесть писателя М. Магауина «Қыпшақ аруы» – одно из красивейших произведений, написанных в начале XXI века. Раскрытые здесь основные события указывают на глубину собственной этнографии, фольклора и самобытной литературы казахского народа. В этой статье рассказывается о рождении на казахской земле великих людей и их духовной связи с нынешним молодым поколением. Этот рассказ о балбальных камнях в великой степи, исторических и этнографических особенностях. Это также приводит к переходу в средневековье в результате мастерства скульптора. Основная цель научной статьи – раскрыть величие и мудрость наших героических предков в этно-фольклорном направлении. В статье также анализируются события прошлого и настоящего. Кроме того, анализ информации о прошлом и настоящем истории.

Ключевые слова: этнография, фольклор, литература, балбаль, степь, скульптор, история

Кіріспе. Мұхтар Мағауин поэтикасындағы тарихи шығармаларға жіті назар аудару, оны одан әрі зерделеу, қашанда һәм әдеби тарапта болсын орынды. Неге? Өйткені, бұндай туындыларды этно-фольклорлық жағынан зерттеу – бүгінгі қазақ прозасын бастау көздерін ашуға негіз болады. Олай дейтініміздің өз жөні бар. Қай тұсынан алып қарасаңыз да біздерге мол мұра және сонымен қатар көптеген деректерді аңғартады. Бұл арада жазушы өзінің ізденімпаздығы арқасында мәтіндердің сөздерін жетілдіріп, қазақ руханиятына тың дүниені алып келгендігін байқаймыз. Тағыда, бір ойдан зер салсаңыз, тек мәтіндердің мазмұны ғана емес, оған қоса бұндағы мазмұнның ерекшелігі. Ол қалай дегенде? Бұнда тарихи оқиғаларды аңғартады. Рас. Нақтылап айтқанда. Мифтік элементтермен мазмұнды беру кездеседі. Бірақ, қаламгер прозасының ерекшелігі мынада. Ол әрине көшпенді, әрі жауынгер халықтың бойындағы рухты көрсете білуінде. Тіпті қай кітабын алып қарамасаңызда, барлығында ұлтымыздың бойындағы асыл қасиеттердің көрінісі айқын сезіледі. Сонымен бірге тағы бір даралықты анық байқауға болады. Оның поэтикалық әлеміндегі бейнелі суретті образдардың мәні қазақтың ғана емес, жалпы адамзаттық ақыл-ой дүниесімен астасып жататындығымен құнды. Осы ойды ары қарай жалғастыра кететін болсақ, әрбір туындысы, адамзат өркениетінің, оның сыртында жалпы адамзаттық болмыс пен сананың биіктігін дәріптеуге негіз болатындай болып көрінеді. Бір шығарма арқылы, түрлі тағдырды беру, алуан жанрларды қосуы, бәрі-бәрі өзіндік бояу мен қолтанбаның бар екендігін айқын аңғартады.

Әдістемесі. Ғылыми мақаланы жазуда әсіресе аналитикалық-талдау, этно-фольклорлық салыстырмалы әдісін кеңінен қолданылған. Әсіресе қазақ халқының, оның сыртында түркі жұрағаты кезеңінен хабар етіледі. Сонымен қатар ұлттық, бітім болмыс талданып, жүйеленіп жазылған.

Еліміздің тұңғыш президенті, Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Ғасырлар тоғысында» кітабында ұрпақтар жалғасы, дәуірлер тоғысында біршама ойлар айтқан. Онда: «Егер осы заманғы дүниені тағы да бір тезге салып, қолдан түзегіміз келмесе, бұл сауалдарға «Жоқ» деген бір-ақ ауыз сөзбен жауап береміз. Мәдени өзіндік сипат өзінен-өзі жоғала салмайды. Өркениет те бір денеден екінші денеге апарын жапсыра салатын жәй әншейін желімдеме сурет емес. Кез келген ұлттық, аймақтық өркениет өте зор беріктік сипатқа ие» [1, 251].

Содай-ақ салыстырмалы-тарихи зерттеулердің түп тамырын зертей келгенде типологиялық зерттеу нысандарына алып барады. Ал дүниежүзілік ғылыми процесте салыстырмалы зерттеу бұл – заңдылық ретінде саналады. Сондықтан тарихи-салыстырудың бастауы пәлен уақыттан жүзеге асты немесе, шығармада тек бір жақты зерттеу ғана көзделеді деу әбестікке жататады. Қазақ фольклортану ғылымында, оның ішінде прозалық шығармаларда этнография мен фольклорға қатысты дүниеле көптеп кезігеді. Дегенмен, прозалар жазушының

стильдік ыңғайына түсіп, барынша ұстарып, жонылып, жаңа тынысы ашылады. Бұл арада айта кететін тағы бір нәрсе, фольклорлық сюжеттер, мотивтер, этно-сарындар қаламгердің қиялының қаншалықты қалықтауына орай, шығарманың өрбуіне байланысты, жазушы сол бағытта түрлі әдіс-тәсілдерді қолданады.

Адамның туа біткен қасиеттерінің бірі – әдемілікке құштарлықпен еркіндікке ұмтылу. Қандай затты істесе де, сөйлесе де ән салса да, мейлі ол тасқа салынған сурет, я көркем шығарма болсын бәрінің түбірі этно-фольклорға тірелері анық. Академик С.Қасқабасов: «Фольклордың қызметі атам заманда орныққан халық санасындағы таным мен образдарды қадағалау, ұрпаққа ұластыру, бұлжытпай орындату болғандықтан, ол бір ғана қайталау (ескіні дәріптеу) әдісін қолданады, ал, әдебиеттің міндеті жаңа қаһармандар мен бейнелерді жасау болғандықтан, ол даралау, оқшаулау (тынға түрен салу) тәсілдерін кәдеге жаратады» [2, 26]. Жоғарыда сөз басында айтылған әдемілікке, сұлулыққа құштарлық осы шығармада көрініс табады.

Нәтижелері. Негізінен, Кеңестік держава тұсында цензура қатты болды. Түрлі тосқауылдар қалам тербеуге құштар жандардың алдынан кесе көлденең тұрды. Міне сондықтан олар үшін, әсіресе тарихи деректер, тарихи фактілерге қол жеткізбек түгілі, оны айту мүмкін болмады. Алып империяның шаңырағы шайқалып, әр қайыссы өз-өзіне дербестік алып жатты. Бұрынғы тас құрсау шешілді. Тәуелсіздіктің алғашқы он жылдығында дүниеге келген туындының бірегейі – «Қыпшақ аруы» еді. Табиғатынан бітім болмысы бөлек, ерекше туынды бола білді. Неге десеніз? Бұл біздің ата-бабаларымыздың тарихынан сыр шертетін туынды болатын. Бұнда жазушының жазу стилінің шеберлігі айқындалады. Жеке адам мен қоғам. Тарих пен әдебиет. Интеллект пен жалпы қоғамдық сана. Болмыс пен бітім. Одан әрі тереңдей түссеніз, этно-фольклорды ұштастырып өрнектей білгенін байқайсыз. Байқап қана қоймайсыз, сізге логикалық тұрғыда ой салады. Тіпті ғалым емес, қарапайым оқырманның өзі осы оқиғалар тарихта болған ба? деп ойланып қалуы мүмкін. Осы тұрғыдан келгенде жазушы әр оқырманға өз қиялы бойынша аяқтауға ой салатындай боп көрінеді. Кейде! Сөзімізді тұздықтай түссек. Мұхтар Мағауин сан-мың жылдардан бергі қазақ фольклорын, этнографиясын, қазақ әдебиетін, қазақ тарихын, тастардағы тарихын, сөз өнері арқылы бір шығармаға сыйдырған сияқты.

М.Мағауиннің «Қыпшақ аруы» повесінде ХІ ғасырдан осы уақытқа дейінгі өнер адамының (Қыпшақ ханы Көбектің бәдізші ұлы Саржан, оның бүгінгі жалғасы мүсінші Көбеков Саржан) қилы тағдыры арқылы ұлттымыздың тарихы, саяси өмірі, мәдениетінің көкейкесті мәселесі қозғалады. Повесте ХІ-ХХІ ғасырлар аралығындағы оқиғалар, сан мың жылдар аралығындағы елеулі дүниелер қамтылады. Қаламгер хронологиялық зор көлемді дәуірді қамту үшін, мифопоэтикалық символдарды дәлме-дәл қолданып, нәтижеге баруға тырысады.

Хикаяның басында жазушы революция ерлерін сомдап тоқырай бастаған мүсінші досына С.А.Половцеваның «Қыпшақ тас мүсіндері» деген альбомын тарту етеді. Мүсінші ризалық білдіріп, жазушы досының мүсінін қашағысы келеді. Бірақ оған кейіпкер: «Болмайды, - дедім, Саржанның шынымен айтып тұрғанына көзім жетіп. Мен тәңіріге, әруаққа және тылсымға сенетін кісімін. Жадағай, жалғыз-ақ өлшемдегі фотосурет емес, басыңның, бар бітімнің нақпа-нақ көшірмесі – қолдан жасалған сыңарың... Мүмкін, шайтан қонар. Ең қорқыныштысы – менің жаным өзімді тастап, сол мүсінге көшіп кететін шығар. Түгел болмаса да, тең жарым, бөлшек бітісімен.... Рахмет, әуре болмай-ақ қой, - дедім» [3, 111].

Мүсінші Саржан есімді жігіт, тастан (Айсұлу мен өзін) қашап сала бастайды. Оған түсінде Айсұлу бегімнің аян беруі істі жеделдетеді. Осы жұмысты жасау үстінде, фантазия ерік беріп, 1173 еніп кетеді. Мүсіншінің қиялы екі әлем ортасында жүреді.

«Межелі мерзімге жеткенде досын шақырып, мүсіндерге жан кіргізу рәсімін жасайды. Мынадай арбау сөз айтады: Уа, тәңірім! Қуат бер, құтын қайтар, жан бер!» [4, 209].

Одан кейінгі оқиға былайша өріледі. Оны досы (автор), іздеп мұражайға барады. Бірақ, ол жасаған ескерткіштерді таба алмай қалады. Арада ұзақ мерзімдер өтіп, тіпті ондай адамның есімін суретшілер одағынанда таппағанына өз-өзіне таң боп жүреді.

Оқиғаның шырқау шегінде, бір күндері Саржан Көбеков досына хабарласады, ұзақ мерзімнен кейін алғаш тілдесуі осы болатын. Тіпті хал-жағдайын айту барысында, қызының он сегізге толып, облыстық педагогикалық институтта оқып жүргенін айтады. Бұл өткен мен бүгіннің арасындағы байланысты аңғартқандай.

Талқылау. Мұндағы оқиғада халық прозасындағы миф жанры көрініс береді. Жазушы бірғана мүсіншінің шеберлігінің арқасында арғы заманмен керемет үйлесімділік жасай біледі. «Өткен заман жайын шертетін өлмес, өшпес дана-шежіреші – (эпос) бізге ғасырлар тынысын жеткізгендей, сол кездегі жандар бейне бір тіріліп келіп, сыр-сезімін, ойы мен шынын, үзілмес арманы мен бақыт аңсаған тілегін алдымызға жайып салғандай болар еді» [5, 124]. Айсұлу қыпшақтың ханшайымы, ал Саржан баһадүр басшы. Біздер жоғарыда айтып, кеткендей екі әлемді байланыстыру, әрі тарихи шындыққа негіздеп суреттеу бұл – шеберлік!

«Жазушы хикаясының бас протогонисі Саржанның трансгрессия тәсілі арқылы бүгінгі өмірдегі өз «менін» тауып, қайта оралуы, бұрынғы мүсінші Саржанды ауыл мектебінде мұғалім етіп, қайта оралтуы – тәуелсіздіктен кейінгі ұлттық құндылықтар тегеурінді күшке айналғанын тұсталдайтын символдық ишара. Сонау сақ-хунну, көне түркі таңба символдары, ежелгі қыпшақ рәміздері тәуелсіз еліміздің рухани саяси өмірінде шешуші мәнге ие бола отырған ақиқат шындық. Осы сияқты құндылықтарды, ежелгі бабалар жәдігерліктерін бүгінгі ұрпақпен табыстыруды трансгрессиялық тәсіл арқылы беріп, жазушы үлкен концептуалды ойды жеткізіп отыр» [6]. Бұл повестегі ең көркемдік, тіпті керемет шеберлікпен жазылған дүние ол өткен дәуір мен бүгінгінің ұштасуы деп білеміз.

Бұнда: «М.Мағауин қолданған әдеби әдіс-тәсіл Батыс әдебиетінде ішінара болса да қолданылады. Мысалы, XIX ғасырда өмір сүрген ағылшын жазушысы Оскар Уайльдтың «Дориан Грейдің портреті» (1891 ж) атты шығармасында осыған ұқсас тұстар бар. Суретші салған кейіпкердің жаны суретке көшіп, сурет иесімен бірге қартаяды. Кейіпкер жасаған бүкіл күнә мен бассыздықтардың табы мен таңбасы суреттің бетіне түсіп отырады» [7, 17]. Токетері, көрнекті жазушы өзінің барлық шеберлегін, біліктілігін «Қыпшақ аруы» повестіне арнағанын аңғарамыз. Бұл арада – этнография, фольклор һәм әдеби элементтер көзге айқын сезіледі. Барлығы шығармада үйлесім мен әдемі идеяны түйіндеп тұрғандай ой қалдырады.

Қазақ халқы «терең тарихан, жарқын болашаққа ұмтыл», – деп тәмсiлдейдi. Текке айтпаса керек-тi. Мақаланың айшықты тұсында осы. Айтылып көтеріліп, зерделеніп, санаға ерекше нәр беретін ұғым-түсінік, өткен шақты ұмытпауға меңзейді. Көрнеті қаламгер аталған повесть арқылы, қалың оқырманның зердесіне асыл ой салуды көздейді. Ол үшін мифопоэтикалық тәсілдерді тарихпен өте керемет байланыстырып, жапсарластыра білген. Соның нәтижесінде этно-фолклорлық мотивтер де анық сезіледі. Оқиға желісінің бір шетінен көнені ұлықтауға үйретсе, екінші тұсынан жаңа толқынның бағытында ескергені байқалады.

Прозаны жан-жағынан түрлі қырынан талдау, талқылап ой-пікір білдірген ғалымдар аз емес. Соның бірі де бірегейі фольклортанушы А.Тойшанұлы. Ол: «М.Мағауиннің «Қыпшақ аруы» хикаятында XI ғасырдан бүгінге дейін өнер адамының (Қыпшақ ханы Көбектің бәдіші ұлы Саржан, оның бүгінгі жалғасы мүсінші Саржан Көбеков) қиялы тағдыры арқылы ұлтымыздың тарихы, саяси өмірі мәдениетінің көкейтесті мәселесі қозғалады. Хикаятта XI-XXI аралығындағы оқиғалар, яғни мың жылдық шегіндегі ел өміріндегі бел белестер қамтылады. Автор хронологиялық аса ауқымды дәуірді қамту үшін мифопоэтикалық символдарды сәтті қолданып, нәтижеге жеткені көрінеді» [8]. Рас. Демек, қаламгердің қолдана білген басты құралы десек артық сілтемегендік болар ол – мифопоэтикалық тәсіл. Тіпті оқып отырған жанның өн бойына қорқыныш сезімі ұялайды. Өлі мен тірі, өткен мен бүгін, әруақ пен адам тоғысып тілдесіп жатады. Бір қырынан алып қарағанда сакральды (киелі) қасиеті бардай боп сезіледі. Осындай әдістерді проза жанрында керемет қолданған. Осының салдарынан автор өз ойына жетіп, шығармадағы үйлесімділікті сақтай білген. Мұндағы үйлесімділік деп екі нәрсені тағы бір рет нұсқап кетелік. Оның біріншісі, ерте замандағы тарихи кезең. Ал екіншісі, жаңа заманғы уақыт. Міне көріп отырғанымыздай екі дәуірдің бір шығармада шеберлікпен тоғысуы осы болса керек-ті.

Фольклортанушылар, әдебиеттанушылар мен т.б ғалымдардың ойы осы тұрғыда келгенді ұштасады. Олардың бәрінің бір ауыздан айтқанда мына ойға саяды. Бұл шығарма мистикалық әуенмен әрленуі қазіргі таңдағы постмодернистік әдебиеттің бағыты мен бағдарынан сыр шерткендей.

Қазақ халқының прозалық жанрларына тереңірек үңіліп қарасақ түрлі сан алуан оқиғаларға тап боламыз. Мәселенки: а) сүйіп қалу, ынтызарлық; ә) бірнәрсенің түбіне жетуге ұмтылу (түрлі жағынан түсінуге болады); б) азап шегу; в) сол істің қас шеберіне айналу. Аталғандар халық прожасының барлық жанрына тиесілі боп аеледі. Бәрінде көрініс табады. Жазушының осы шығармасында да осы аталғандар кезігеді. Осы төрт бөлікті байланыстырып тұрған құдыреттің сыры неде?

Түптей қарасақ, арадағы он шақты ғасырға емін еркін тартылып тұрған – ғажап шексіздік екен! Және бұл қандай шексіздік, ол әрине адамзаттың қиялының еркі демекпіз. Шығыс мұсылмандық ұғымда адамның бейнесін, қашау, бедерлеу, салу сынды дүниелер жат деп саналған. Десекте, жазушы осындай тиымдарды біле тұра мүсіншінің қиялын керемет пайдалана алғанын аңғарамыз. Он саусағынан өнер тамған маман болуы мүмкін, бірақ қиялының еркі тым бөлекше бола алмасы анық. Көрнекті қаламгер түркілердің Тәңірлікте болғанын байқатып қалады. Бұндағы көзге бірден ілінетін зат ол ғажап баяндау, кейіптеу тәсілдері айдан анық.

Көрнекті жазушы Мұхтар Мағауин аталмыш повесті арқылы, фольклорлық немесе әдеби һәм тарихи сананы оятып қана қойған жоқ. Ол этнографиядан біршама деректер келтіреді. Ұлы даладағы киелі жәдігерлер, балбал тастар жайын да қозғап кетеді. Сондай-ақ шығармада тек мифті тірілтіп, немесе оған жан кіргізумен оқиғаны аяқтамайды. Қайта жан кіргізу нәтижесінде, сюжетті ширата түседі. Бәлкім осынысымен де оқырман үшін тартымды, тың дүниеге айналған болар. Нақтырақ баяндағанда, басты басты дүниелер мыналар: өмірдің шындығы, махаббат, құштарлық. Аталғандардың бәрі қабысқанда повестің мән-мағынасын ашып берді деп толық тіл қатуға болады.

Қазақ қаламгерлері тәуелсіздіктің алғашқы жылдарында тарихи тақырыпқа мейілінше тереңдей түсті. Бұрынғы КСРО шырмауынан, цензурасынан шығып емін- еркіндікке шыққанда, бірден бір тың рухани сала осы болды. Иә, кеңестік кезеңде де азды- кемді қалам тербеп, астарлап жаза алғандар болды. Бірақ, М.Мағауин басқа, жаңаша көзқарастан, қырынан, суреттеп, әспеттеп қалам тербей алды.

Абай атындағы ҚазҰПУ-дың «Хабаршы» журналында ерекше мәтінге көзіміз түсті. Онда: «Ұлт мүддесіне жанашырлықпен қарайтын жазушы Мұхтар Мағауин» [9, 384]. Шынында да жазушының қаламынан өрбіген бірден бір тың туынды, ол – «Қыпшақ аруы» повесі.

Ұлтымыздың этно-фольклорында ғана емес, ұлттық руханиятымызда шоқтығы биік шағарма деуге болады. Аңғаратынымыз «Қыпшақ аруы» хикаятында мифопоэтикалық әрлеулер көркемдік құрал ретінде, шынымен, мол қолданғандықтан «расында, бұл туынды жазушы М.Мағауиннің жеке шығармашылығында ғана емес, қазақ әдебиетінде мүлде тосын, соны стильдің басы болғандықтан да» [10]. сырттай қараған жанға шығарма тылсым рай танытады. Ал мұндағы идея – ХХІ ғасырда тәуелсіздіктің қадірі әрі жаңа толқынның тарих сахнасына көтерілгендігінен сыр шерткендей! Бұндағы айтылар нәтиже біреу ғана, ол өткенді еске алмай, болашаққа қадам басу мүмкін емес дегенді аңдатады.

Қорытынды. Ойды түйіндей келе қаламгер шығармашылығындағы шоқтығы биік шығарманың бірегейі «Қыпшақ аруы». Бұнда арысы сақ пен ғұн, түркілер, берісі қыпшақ заманындағы кезеңнің көріністері айқын сезіліп тұр. Сол кезеңнен, тәуелсіздікке дейін жеткен мұралар баршылық. Бұған куә ең даладағы бал-бал тастар, тас мүсіндер һәм көне ескерткіштер. Демек, «фольклор жанрларын этнографияға сүйенбей зерттеу мүмкін емес. Этнографиялық материалды пайдалану жанрлардың шығу тегін анықтау үшін ғана қажет емес. Этнография фольклорлық жанрлардың ерте замандағы сипатын, алғашқы даму жолдарын зерттеуге өте пайдалы» [11, 19]. Осыншама дүниені сөз құдіреті арқылы, автор өз шығармаларына сыйдыра білген демекпіз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1 Назарбаев Н.Ә. *Ғасырлар тоғысында*. – Алматы: Атамұра, 2003 ж. – 256 б.
- 2 *Қазақ әдебиетінің тарихы. 10-томдық. I том*. – Алматы: ҚазАқпарат баспасы, 2008 ж. – 812 б.
- 3 Мағауин М. *Қыпшақ аруы*. – Алматы: Атамұра, 2006 ж. – 250 б.
- 4 *Қазіргі әдебиет және фольклор*. – Алматы: «Арда», 2009. – 480 б.
- 5 *Қазақ фольклорының поэтикасы*. – Алматы: «Ғылым», 2001 ж. – 250 б.
- 6 Жәмбек С. «Қазақ әдебиетіндегі трансгрессия бастауы қайда?» // *adebiportal.kz*
- 7 Тоқсамбаева А.О. Мұхтар Мағауин шығармаларының көркемдік-эстетикалық танымы // «Қазақ әдебиеті». Жинақ, 2005 ж. №4
- 8 Тойшан А. Мағауиннің жаңа прозасының алтын өзегі. // *abai.kz*
- 9 Әбдіқалық К., Алиева Ж., Мұхтар Мағауин әңгімелеріндегі аштық мәселесі // *Хабар.ҚазҰПУ.Сер.фил – 2020. – Т.2. №2. – 384 Б.*
- 10 *Ұлттық рухтың оралуы // Әдебиет айдыны. 2005 ж.*
- 11 Қасқабасов С. Таңдамалы. – Астана: Фолиант, 2014 ж. – 320 б.

References:

1. Nazarbaev N.Ä. *Ğasyrlar toğysynda*. – Almaty: Atamūra, 2003 j. – 256 b.
2. Qazaq ädebietiniñ tarihy. 10-tomdyq. I tom. – Almaty: QazAqparat baspasy, 2008 j. – 812 b.
3. Mağauin M. *Qypşaq aruy*. – Almaty: Atamūra, 2006 j. – 250 b.
4. Qazırgı ädebiet jäne föklor. – Almaty: «Arda», 2009. – 480 b.
5. Qazaq föklorynyñ poetikasy. – Almaty: «Ğylym», 2001 j. – 250 b.
6. Jämbek S. «Qazaq ädebietindegi transgresia bastauy qaida?» // *adebiportal.kz*
7. Toqsambaeva A.O. Mūhtar Mağauin şyğarmalarynyñ körkemdik-estetikalıyq tanymy // «Qazaq ädebiet». Jinaq, 2005 j. №4
8. Toişan A. Mağauinniñ jaña prozasynyñ altyn özegi. // *abai.kz*
9. Äbdıqalyq K., Alieva J., Mūhtar Mağauin äñgimelerindegi aştıyq mäselesi // *Habar.QazÜPU.Ser.fil – 2020. – T.2. №2. – 384 B.*
10. Ülttyq ruhtyñ oraluy // *Ädebiet aidyny. 2005 j.*
11. Qasqabasov S. Tañdamaly. – Astana: Foliant, 2014 j. – 320 b.

МРНТИ 17.07.29

<https://doi.org/10.51889/2020-4.1728-7804.50>

Ибраева А. Д.,¹ Сатемирова Д. А.,² Сыздықов С. Қ.³

^{1,2,3} Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы, Қазақстан

Н.ҒАБДУЛЛИННИҢ ЗЕРТТЕУ ЛЕРІНДЕГІ Ғ.МҮСІРЕПОВТИҢ ДРАМАТУРГИЯСЫ